

Mile Bogović

RAZLIČITI ODNOSI PREMA VLASTITOJ PROŠLOSTI KAO UZROCI PODIJELJENOSTI UNUTAR HRVATSKOG DRUŠTVA

Mons. dr. Mile Bogović

Gospićko-senjska biskupija

UDK: 94[930]:27[22+233.2+235.2+252+261.7+272+293.
21] [141.112+159.942.6+165.195+165.725+17.036.2[316.647.7+
322.2][323.28][329.055.1/.2+329.146+329.17[=163.42]][(497.1)
(497.5)]”19”[“364””1991./1995.” (063)(049.2)(091)[0.009.1]

Stručni članak

Primljeno: 20. svibnja 2017.

Nakon uvodnog dijela o korisnim i štetnim podjelama autor najprije govori o odnosu prema vlastitoj prošlosti. Nju treba upoznati i ispraviti što je o njoj pogrešno rečeno te dopuniti što je propušteno. Kršćani razlikuju pamćenje od zlopamćenja. U drugom dijelu navedeno je pet državnih sustava u kojima su Hrvati živjeli u 20. stoljeću. Svaki je od njih za jedne bio povoljan, a za druge nepovoljan. U trećem dijelu navode se i analiziraju poimence neka pitanja o kojima u hrvatskom društvu postoje različiti stavovi. To su: pitanje hrvatske države, pitanje žrtava Drugog svjetskog rata i Domovinskog rata, pitanje hrvatskoga jezika, pitanje konzervativaca i naprednjaka. I na kraju se ističe nova paradigma za prevladavanje podijeljenosti u hrvatskom društvu.

Ključne riječi: podijeljenost, hrvatsko društvo, Hrvatska, Jugoslavija, Domovinski rat.

* * *

Korisna i štetna podijeljenost

Kao što *zajedništvo* koje danas postoji u hrvatskom društvu ima svoje korijene u događajima i osobama iz prošlosti, jednako tako ono što se dogodilo u prošlosti utječe i na podijeljenost današnjeg hrvatskog društva. Rado se svi sjećamo hrvatske banovine i kraljevine, kraljeva Tomislava, Krešimira IV. i Zvonimira, velikana

poput Nikole Šubića Zrinskog, banova Jelačića i Mažuranića, znanstvenika Boškovića i biskupa Strossmayera, kao i drugih naših velikana o kojima postoji opće pozitivno mišljenje. Kada, međutim, danas spomenemo neke pojmove kao: Stara Jugoslavija, Nezavisna Država Hrvatska, komunistička Jugoslavija, samostalna Republika Hrvatska, ili neka imena: Ante Pavelić, Draža Mihajlović, Josip Broz Tito, Alojzije Stepinac, Franjo Tuđman i sl., čut ćemo tako različita i nerijetko suprotstavljena mišljenja. Nije tako opasno ako se o tim državama i osobama ima ovakav ili onakav povijesni sud nego kada se suprotstavljanja i podijeljenosti iz prošlosti i o prošlosti prenesu u suvremeno hrvatsko društvo, kada se prenesu i animoziteti iz prošlosti i kada se oni podgrijavaju u sadašnjosti. Napose je opasno kada se iskrivljuju činjenice kako bi se sačuvali i pojačali negativni animoziteti, odnosno kada se prešućuje i skriva istina i plasira lažna slika o događajima i osobama iz prošlosti.

U ovom radu pokušat ću prikazati koji animoziteti iz državnih sustava 20. stoljeća negativno utječu na današnje hrvatsko društvo. Ne zanimaju me ovdje, dakle, razlike i podijeljenosti u društvu općenito jer su one normalna stvar u svakom društvu, a neke su nužne kao što su nužne razlike u svakom organizmu i organiziranom društvu. Ta vrsta podjela može se nazvati razlikama i one su neizbježne, pogotovo kada se skladno uključuju u širu cjelinu, poput raznih dijelova u jedan organizam ili tijelo. Bez toga nema organizma, živoga tijela, osobnog ili narodnog identiteta. Nije tek slučajno Isus za simbol skladnog zajedništva izabrao tijelo.

Želim odmah na početku odgovoriti i onima koji su alergični na okretanje prošlosti, ali i onima koji iz prošlosti ne mogu izići. Često, naime, čujemo paušalne ocjene da se ne trebamo baviti prošlošću; nama ona ništa ne može dati jer je jednostavno prošlost, a mi živimo u sadašnjosti i pripremamo si budućnost. Svakako, ne treba biti toliko zarobljen u prošlosti da se ne vidi put u budućnost, ali je iluzija da se išta može graditi ne vodeći računa o onome što je bilo. No istina je također da se prošlost može uvijek upotrebljavati i zlo-upotrebljavati, prema njoj se može odnositi ispravno i neispravno, korisno i štetno. Ona je nešto što se ne smije mijenjati, govoriti da je

bilo ono što nije bilo, ili govoriti da nije bilo ono što je bilo, uljepšavati je ili iskrivljavati. Tek kada smo na istinskom, tvrdom tlu može se na temeljima prošlosti upravljati sadašnjošću u smjeru budućnosti. Možemo to usporediti s gradnjom kuće. Prije treba dobro vidjeti gdje i na čemu se ona može graditi; svakako ne na pijesku nego na tvrdom tlu, stijeni (usp. Mt 7, 24-25). Isus je rekao da će i svoju Crkvu sagraditi na stijeni (Mt 16, 18).

Ovdje smo uzeli u razmatranje hrvatsko društvo u 20. stoljeću. Ono je živjelo u pet državnih sustava koji su u svojim temeljima imali različite zadatke, potrebe, ciljeve i očekivanja. Bilo je u njima zadovoljnih, ali bilo je i onih koji su tražili nešto drugo. U obratima ili prevratima koji su se dogodili 1918., 1941., 1945. i 1991. došlo je „nešto drugo“, što je nekima odgovaralo, a drugi su žalili za onim što je nestalo ili su priželjkivali nešto treće. To je logika svake promjene, a pogotovo kada se narod nađe u novom državnom sustavu kao što je to bilo spomenutih godina.

1. Odnos prema vlastitoj prošlosti

1.1. Upoznati prošlost i spašavati povijest

Prije nego što prijedemo na spomenute državne sustave, reći ću nešto o odnosu prema prošlosti, posebno prema prošlosti svoga naroda.

Prošlost treba gledati kao stečeno blago kojim se možemo koristiti u sadašnjosti. U njoj je sve što smo spoznali i naučili kao i pomoć za daljnji rast. Za čovjeka koji se ne sjeća svoje prošlosti kažemo da je malouman. Pamćenje prošlosti nije zbog prošlosti; ono ima svoje opravdanje samo ako je vitalno povezano sa sadašnjošću. Naime, ne treba se vratiti u prošlost nego biti s njome povezan. Jedan je od najtežih prijestupa Izraela – krenuti istim putem u prošlost (u Egipat). No u toj prošlosti trebalo je pamtit i što je sve Bog učinio za svoj narod u Egiptu.

Kako bismo pojasnili važnost ove teme, navest ću primjer zagrebačkog nadbiskupa i kardinala Alojzija Stepinca. On je prikazivan s jedne strane kao svetac, a s druge kao zločinac. Oni koji su o njemu slušali i čitali ono gdje je opisan kao zločinac, stekli su

uvjerenje koje im smeta za normalan odnos s ljudima koji Stepinca smatraju svetim. Potrebno je raditi da svi dobiju sliku o njemu kakva je bila i time se spašava povijest, ali i prevladava štetna podijeljenost u društvu.

Poznato je kako je naša prošlost iskrivljavana, a za neke je događaje i osobe nametnut zaborav.¹

Naši arhivi puni su izvornog materijala koji je nastao kako bi se opravdao, održao i drugima nametnuo komunistički sustav. To uključuje i sustavno blaćenje onih koji su mislili drukčije. Spomenuli smo samo jedan primjer jer je slučaj Stepinca najbolje poznat, a i u naše je dane predmet rasprave između Mješovite katoličke i srpsko-pravoslavne komisije.

Naše knjižnice pune su literature o tom vremenu. Ona nije smjela odskakati od službene vlasti i ideologije. Nije se smjelo objaviti ništa što bi bilo protiv postojećeg vladajućeg sustava.

Ne tako davno čitao sam jedan stručni rad o tzv. križarima poslije rata. Imao sam slučajno uvid u neki udbaški materijal i uočio kako se i današnji povjesničar služi tim materijalom kao mje-rodavnom izvornom građom. Ne postavlja pitanje temeljne zadaće UDBA-inih agenata. Jedino što je u tim materijalima zabilježeno o nekim ljudima i događajima jest to što je UDBA ostavila u svojim arhivima, tj. zašto ih je pratila, ometala u radu i osudila.

Jedan me arhivski djelatnik razveselio kada mi je dostavio sudski dosje našeg ubijenog svećenika. Doznao sam dosta o tom svećeniku iz razgovora s njegovim kolegama pa sam mogao donekle shvatiti kakav je bio. U sudskom dosjeu pak sve je tako složeno kao da je čudno što ga i prije netko nije ubio. Ima dosta ubijenih ljudi o kojima nam je sačuvano samo ono što je u arhivima UDBA-e i partizanskih sudišta. To što je sačuvano, pisano je mnogo puta tako da ostane neko obrazloženje za ubojstvo. Dobar dio građe koja je otkrivala pravu istinu sustavno je uništavan. Nažalost, i nakon uspostave samostalne hrvatske države!

U našem tisku objavljena su imena UDBA-inih suradnika. Tko zna kako su ti ljudi došli na popis suradnika?! Neki je na taj popis

1 O tome sam opširnije pisao u listu *MI, katoličko glasilo*, XXXII (2008.), 6, str. 4-5.

stavljen samo zato da mu se napakosti jer nije htio surađivati kako se od njega očekivalo. Zašto nije objavljena struktura UDBA-e i njezini nositelji da vidimo s kime su to suradnici morali surađivati i kako se ta „suradnja“ odvijala?

Tako našem povjesničaru stoje na raspolaganju brojni izvori i opširna literatura koji veličaju vrijeme komunističke vladavine i sotoniziraju one koji se s njome nisu slagali. Izvori i literatura koji bi tu vladavinu dovodili u pitanje ili nisu napisani ili su uništeni.

Napetosti u današnjem hrvatskom društvu umanjit će se i time ako se otkrije istina o ljudima i događajima.

Jure Krišto pokazao je kako je i naša povijest prije 1918. bila u mnogočemu prešućivana;² još je više to bilo u vremenu nakon te godine. Zato se govori o spašavanju povijesti. Nisu revizionisti koji traže drukčiji pogled u našu prošlost ako je ona iskrivljavana i ako je mnogo toga što je valjalo napisati i reći prešućeno.

Onomu koji danas želi pisati znanstvenu povijest nude se izvori i ta literatura iz komunističkih vremena. Mnogi koji su znali kako je bilo, nisu smjeli pisati. Kritička mišljenja o vlasti i ideologiji bila su faktički kažnjiva. Zato su mnogi šutjeli pa njihovo mišljenje nije sačuvano, mnogi se nisu usudili ništa napisati da ne napišu sebi optužnicu. Neki su napisano zakapali da ne ugroze sebe i svoje. Sestre u jednom samostanu znaju da su negdje zazidale arhivsku građu, ali nijedna ne zna točno gdje. Vidio sam da su u mnogim župnim spomenicama istrpane ili izrezane sve stranice koje se odnose na Drugi svjetski rat i poraće. I tako je na stvarne događaje pao zaborav. Treba se potruditi naći put do istine i tako spasiti povijest.

Naraštaj prije nas nije imao priliku napisati objektivnu povijest svoga vremena. Ima za to i ispriku jer je u tome bio trajno sprečavan. Na današnjem naraštaju jest da spasi povijest od ideološki fabriciranih neistina naše prošlosti. Bit će pri tom i danas velikih poteškoća, ali nemamo opravdanja da tu zadaću – i za sebe i za iduće generacije – ne prihvatimo i obavimo. Treba spašavati povijest (povijesnu istinu) jer je ona dugo vremena iskrivljavana. Današnji

² Jure KRIŠTO, *Prešućena povijest. Katolička Crkva u hrvatskoj politici 1850. – 1918.*, Hrvatska sveučilišna naklada, Zagreb, 1994., str. 471.

naraštaj to treba učiniti u onoj mjeri u kojoj mu se pružaju mogućnosti. To nam se postavlja kao važan zadatak koji trebamo učiniti da nas oni koji će nakon nas doći ne okrive što nismo učinili ono što smo mogli, odnosno što smo bili dužni učiniti. Rekao je to svojim suvremenicima modruški biskup Šimun Kožičić Benja. To jednako vrijedi i za današnji naraštaj.

U Bibliji se stalno osjeća borba protiv zaborava. „Nek’ mi se jezik za nepce prilijepi, ako spomen Tvoj smetnem ja ikada!“ (Ps 137, 6). Misli se na Jeruzalem. Svaka je misa spomen-čin. Svake treće godine ista čitanja i molitve. O tome će više drugi reći.

1.2. Kršćanski doprinos

Papa Ivan Pavao II. potvrdio je potrebu povijesnog pamćenja, ali on je dodao ono što svijet ne razumije i ne prakticira. Svijet je iz iskustva osjetio da je potreban dijalog u kojemu se preporučuje da se neke stvari više ističu, a neke, prema potrebi, prešućuju ili zanemare, iako nisu za zanemarivanje. Nepomirena pamćenja, prije ili kasnije, ponovno će se javiti. Kršćanstvo tu ima praštanje i milosrđe, a u zadnje vrijeme govori se o čišćenju memorije. Ne gubljenje nego čišćenje pamćenja (povijesnog). Nije dovoljno riješiti suvremene nesporazume. Treba očistiti i ono što je u memoriji naroda jer se tu mogu skrivati iskre novih sukoba.

Ovdje neću iznositi cijelu teološku podlogu čišćenja memorije nego ću nešto reći o jednoj dimenziji toga čišćenja: gledanjem na zlo u prošlosti kroz patnju ono gubi snagu i lako je oprostivo.³ O tome će biti više govora u drugim referatima na ovome skupu. Tako je gledanje naložio Isus svojim kada je naredio da spomenom njegove patnje gledamo na zlo koje mu se dogodilo. Sjećajući se uzvišenosti njegove žrtve, u očima kršćana blijedio je grijeh farizeja, Heroda i Pilata. Nisu nikada pokrenuli sudski postupak rehabilitacije Isusa Krista.

³ Bože VULETA, Kršćansko pamćenje i oslobađanje od zlopamćenja, u: *Kršćansko pamćenje. Kršćansko pamćenje i oslobađanje od zlopamćenja*, Zbornik radova, Franjevački institut za kulturu laika i Hrvatski karitas, Split – Zagreb, 2004., str. 11-14.

Jednako tako, diveći se veličini žrtve mučenika, blijedjeli su kod kršćana zločini Trajana, Decija, Dioklecijana i drugih. Imena pak mučenika ugrađena su trajno u memoriju kršćanske zajednice koja se okupljala na dan njihova mučeništva, bilježila ih u posebnu knjigu koja će se razviti u kršćanski kalendar jer ta su imena kolala i u drugim zajednicama i ondje su bilježena. Njihovi su zemni ostatci čašćeni kao svete moći.

Cijeneći, poštujući i časteći žrtve naših hrvatskih mučenika i njihovim spasenjskim doprinosom mogu izblijedjeti zločinačke figure onih koji su ih pobili. Zato je Ivan Pavao II. na pragu trećeg milenija pozvao sve narode da popišu i časte svoje mučenike. Gledajući na svijet kroz njihovu patnju može se prevladati grijeh koji razdvajaju ljude. Spomenik je te ideje kod nas Crkva hrvatskih mučenika na Udbini (CHM). Mislim da taj projekt neće biti dovršen dok kosti žrtava ne dobiju naše poštovanje. Najbolje bi bilo kada bi se podno CHM-a uredio Svehrvatski grob u koji bi se sahranili zemni ostatci svih onih kojima se ne zna podrijetlo i groblje kojemu pripadaju. Naš naraštaj još se nije suočio s tim svojim zadatkom i malobrojne iskopane kosti nalaze se u vrećama za smeće na tavanima i podrumima.

2. Hrvatsko društvo u 20. stoljeću u pet državnih sustava

Najveće promjene u narodima i državama događaju se u ratovima, kada jedni iziđu kao pobjednici, a drugi kao poraženi. To nisu sekundarne promjene nego prevrati. Hrvati su u 20. stoljeću doživjeli četiri takva prevrata: 1918., 1941., 1945. i 1991. U svakom slučaju, bilo je novih nezadovoljnika i novih zadovoljnika.⁴ Riječ je o prevratima, a ne o demokratskom razvitku i rastu društva.

U ovom radu analizirat ćemo 20. stoljeće. U tom je stoljeću hrvatsko društvo živjelo u pet državnih tvorevina: Austro-Ugarskoj,

⁴ Za Bosnu i Hercegovinu od posebnog je značenja i danas „prestrukturiranje“ koje se dogodilo 1463. i 1878. (v. Tomo VUKŠIĆ, Izlazak iz prošlosti i dekontaminacija memorije pretpostavke kršćanskog načina pamćenja, *Kršćansko pamćenje. Kršćansko pamćenje i oslobođenje od zlo-pamćenja*, Zbornik radova, Franjevački institut za kulturu laika i Hrvatski karitas, Split – Zagreb, 2004., str. 304).

prvoj Jugoslaviji, Nezavisnoj Državi Hrvatskoj, komunističkoj Jugoslaviji i, konačno, u samostalnoj Republici Hrvatskoj.

Kako rekoh, svako od tih društvenih uređenja (nakon sloma Austro-Ugarske) nastalo je prevratom. To znači da nije sačuvano prethodno uređenje nego je nastalo novo, nekome po volji, a nekome protiv volje.

Prevrti su promijenili odnose na šahovskoj ploči. Nakon svakog poteza na ploči nastaju drugi odnosi i mogućnosti. Neki su potezi više, neki manje značajni. Potezi povučeni 1991. – 1995. promijenili su uvelike odnose na hrvatskoj političkoj šahovnici; nečiji „topovi i lovci“ ostali su bez streljiva, nečija očekivanja nestvarna. Svakako, i oni koji su stvarali novi poredak i očekivali od njega jako mnogo, osjećaju danas da „nije kao med i mlijeko“.⁵

2.1. Austro-Ugarska

Izgleda da u narodu nisu preživjeli nacionalni animoziteti koji su postojali unutar Austro-Ugarske. I ono što je preostalo zbrisano je u vrijeme Domovinskog rata kada su se Austrija i Mađarska pokazale dobrohotne prema rađanju hrvatske države. Preživio je animozitet između vjere i liberalne ideologije koji se javio na početku stoljeća i traje još i danas. Ima i kod nas mišljenja da su Crkva i vjera općenito štetne za razvoj naroda, pogotovo se to odnosi na katoličku vjeru i Crkvu. Milan Marijanović, Kastavac, koji je studirao u Pragu, 1910. piše da u tadašnjoj kriznoj situaciji u Hrvatskoj mnogi žele loviti u mutnom, a neki to čine “u ime vjere”, te nastavlja: “Kod sveopće apatije i indiferentizma digli su se klerikalci... i prirediše katolički kongres. U vremenima klonulosti javlja se i diže svoju mračnu glavu ovakva reakcija.”⁶

U svakom od četiri prestrukturiranja mijenjale su se i državne granice i nacionalni sastav, politike i ideologije, što je jednima išlo u prilog, a drugima nije.

5 Pod tim je naslovom izišao jedan zbornik radova, podnaslova *Bog nakon komunizma*. Kod nas ga je objavila Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 2001., 211.

6 Milan MARIJANOVIĆ, *Hrvatska književna kritika*, III., Matica hrvatska, Zagreb, 1950., str. 28.

2.2. Prva Jugoslavija

Godine 1918. raspala se velika Austro-Ugarska Monarhija i time su otvorene mogućnosti stvaranja drugih i drukčijih država. Spomenuta Monarhija nije postojala više kao subjekt koji bi bio u stanju utjecati na stvaranje novih država. One su bile rezultat nacionalnih težnji i gospodara novoga poretka – pobjednika u Prvom svjetskom ratu. Hrvatska i Bosna i Hercegovina, prostori gdje živi većina Hrvata, u prestrukturiranju su se našle u zajednici sa Srbijom koja je kao država imala iza sebe već stoljeće života. (Govorim samo o sastavnicama koje bitno utječu na današnje hrvatsko društvo!) Srba je bilo i na području Hrvatske te Bosne i Hercegovine. Oni su bili odavna zahvaćeni sustavnom promidžbom Srbije da se „Srbi svi i svuda“ okupe u jednoj državi. Državne jurisdikcije i nacionalne autonomije trebale su ustupiti mjesto novoj državnoj i nacionalnoj ideji koju su ideolozi formulirali u duhu velikosrpsva. Zato nova država nije uspjela obaviti među južnim Slavenima onu ulogu koju je Pijemont odigrao u Italiji i Prusija u Njemačkoj jer je svima nametnula svoje strukture i svoje preferencije. U novoj državi rastao je otpor nesrba i tražilo se drukčije prestrukturiranje. Među Hrvatima sve je više rasla želja za samostalnom hrvatskom državom. Ta je ideja bila uglavnom općeprihvaćena u vrijeme kada je buknuo Drugi svjetski rat. Njegovi ideatori i propagatori bili su nošeni željom da se ne samo Europa nego i cijeli svijet uredi drukčije nego što je to učinjeno na kraju Prvog svjetskog rata. U tom novom poretku nije bilo mjesta ni za Jugoslaviju i ona je srušena, a na njezinu je području napravljen drugi raspored.

2.3. Nezavisna Država Hrvatska

Jedni su propast Jugoslavije shvatili kao oslobođenje, a drugi su tražili krivce za njezino rušenje. Uspostavljena je hrvatska država, što su željeli oni prvi. Aktivno su sudjelovali u njezinu stvaranju nezadovoljni Jugoslavijom, a oni koji bili zagovornici Jugoslavije, ustali su protiv hrvatske države.

Prestrukturiranje se dogodilo 1941. osnivanjem Nezavisne Države Hrvatske (NDH). Bilo je to u vrijeme kada se raspala Jugoslavi-

ja; pojedine njezine sastavnice imale su različitu sudbinu. Hrvatska i Bosna i Hercegovina ušle su u istu državnu zajednicu. Dobar je dio Hrvata u početcima to shvatio kao ostvarenje vjekovnoga sna. Pridružili su im se i mnogi muslimani. Srbi su od početka bili protiv te države, a pridružili su im se i komunisti nakon što je borac za novi svjetski poredak Adolf Hitler napao komunistički Sovjetski Savez. Liberalno orijentirana inteligencija još je na početku stoljeća zauzela negativan stav prema samostalnoj hrvatskoj državi jer im je izgledala previše katolička. Kriminaliziran je svaki projekt samostalne hrvatske države.⁷

Tako je hrvatska država na svom području imala jakog neprijatelja. Njezina je sudbina u bitnome ovisila o sudbini njezinih saveznika, Italije i Njemačke, uz čiju se podršku mogla i ostvariti i opstati.

2.4. Komunistička Jugoslavija

Protivnici hrvatske države na novom su se prestrukturiranju 1945. našli među pobjednicima i time stekli mogućnost kažnjavati svoje ratne protivnike.⁸ Oni su to radili brutalnije nego gospodari prostora nakon 1918. Hrvata je nakon završenog rata ubijeno više nego u ratu. Što su sve pobjednici prigovarali hrvatskom narodu, lako se može prepoznati u procesu zagrebačkom nadbiskupu Alojziju Stepincu. Njegov je najveći grijeh pred pobjednicima bio u tome što nije već u početku osudio NDH i što se odnosio prema njoj kao prema zakonitoj državi. O toj se državi smjelo govoriti samo loše, a sve što je bilo dobro, trebao je pokriti tajni zaborav.⁹ Nije novim gospodarima bilo dovoljno to što se Stepinac u mnogočemu protivio toj državi i u teoriji i u praksi. U tom odnosu prema poraženima, odnosno zastupnicima hrvatske samostalnosti, komunisti su imali podršku u zagovornicima prethodnog jugoslavenskog režima i u predstavnicima ideje velike Srbije. I jedni i drugi i treći smatrali su

7 Još se i danas neki okupljaju na slavlje u Srbu 27. srpnja kada je „prva puška pukla“ u hrvatsku državu; ona je u sebi nešto zlo.

8 Usp. 1945. – *razdjelnica hrvatske povijesti*, Zagreb, 2006., str. 506.

9 O načinu borbe protiv zaborava lijepo je pod biblijskim vidom pisao Anto POPOVIĆ u zborniku: *Kršćanstvo i pamćenje*, Split – Zagreb, 2004., posebno na str. 22-36.

da hrvatska država ne bi ni nastala ni opstala bez potpore Katoličke Crkve u Hrvatskoj. Zato se na udaru našla Crkva i njezini predstavnici.

U vrijeme tzv. hrvatskoga proljeća (1967. – 1971.) proširen je prostor sloboda i za Katoličku Crkvu i za zastupnike nacionalne hrvatske misli. Kada je partijski sustav primijetio da neće preživjeti ako ne zaustavi i ne spriječi jačanje novih tendencija, osudio je te tendencije i njihove zastupnike. Hrvatima su pobjednici 1945. nametnuli šutnju o nacionalnom identitetu.¹⁰ Pobjednici iz te godine uživat će plodove svoje pobjede do 1989. godine.

2.5. *Samostalna Republika Hrvatska*

Kod novog prestrukturiranja 1989. – 1995. poražena je ideja po kojoj je krimen svaka samostalna hrvatska država. Hrvatska je dobila međunarodno priznanje samostalnosti. Ostat će i dalje velika podijeljenost u odnosu prema toj samostalnosti. I dalje je teško biti Hrvat i katolik.¹¹ Velika je razlika između onih koji su samostalnost sanjali i onih koji su je morali prihvatiti kao činjenicu. U tom smislu nastaju glavni prijepori u hrvatskom društvu. To se odražava u odnosu prema Srbima, prema jugofilima, prema komunistima, prema pravoslavnima i katolicima. Mislim da još nije prevladana problematika konsenzusa o samostalnoj hrvatskoj državi, što je donekle razumljivo jer je ona još mlada i rađala se uz velike protivštine. Ima i dalje zagovornika velike Srbije, Jugoslavije u raznim varijantama. I danas ima zagovornika sva četiri prestrukturiranja. Svaki od njih ima svoj poseban pogled ne samo na vrijeme kada se pojedino prestrukturiranje (prevrat) dogodilo nego i na vrijeme do sljedećega prestrukturiranja. To se očituje i u odnosima prema Crkvi, prema braniteljima, prema Haagu, prema otvaranju arhiva, prema istraživanjima o jamama u koje su Hrvati bacani, prema CHM-u, Svehrvatskom grobu, prema Jasenovcu i Bleiburgu, prema Stepincu.

¹⁰ O tome sam pisao u knjizi *O novim stvarima u suvremenoj Hrvatskoj*, ur. Stjepan BALOBAN – Gordan ČRPIĆ, Centar za promicanje kršćanskog nauka – Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 2013., str. 131-157, pod naslovom: *Hrvatska šutnja o nacionalnom suverenitetu*.

¹¹ Vidi: Gordan ČRPIĆ, Kako biti Hrvat i katolik. *O novim stvarima u suvremenoj Hrvatskoj* (ur. Stjepan BALOBAN – Gordan ČRPIĆ), Zagreb, 2013., str. 159-185.

3. Nepomirene prošlosti

3.1. Hrvatska država: pravo ili krimen

U okviru katoličkog pokreta rasla je misao o Hrvatskoj kao o društvu u kojemu će se poštivati kršćanski svjetonazor, iz kojega bi se, dakako, rađali zakoni koji ne bi bili u neskladu s katoličkim vrijednostima. Liberalni je tisak, najviše zbog te katoličke komponente, pisao da je takva država krimen protiv suvremene demokracije. Kako u sekulariziranom demokratskom svijetu sva vlast proizlazi iz naroda i pripada narodu, ne smije se država graditi na nekim vjerskim i ideološkim temeljima. Crkva treba biti odijeljena od države. Tu kritiku liberala preuzet će Komunistička partija, ali samo u onome dijelu da Crkva treba biti odijeljena od države; ne u smislu da treba biti odijeljena od svake ideologije, jer su komunisti državu željeli izgraditi prema ideološkim komunističkim zasadama. Jedni i drugi kritizirali su Crkvu što je pogodovala razvitku hrvatskog nacionalizma kao temelja na kojemu će poslije nastati Nezavisna Država Hrvatska. Jedni i drugi slažu se da je to zločinačka država i optužuju Crkvu da je ne samo podržavala nego i stvorila takvu državu. To je sve formulirano u knjizi masona Viktora Novaka „Magnum crimen“.¹² Mnogi su liberali također uvjereni da je Katolička Crkva umnogome kriva i odgovorna za nastanak nacionalizma među Hrvatima, iz kojega je nastala i ideja o samostalnoj hrvatskoj državi; taj nacionalizam je pak kriv za rušenje Jugoslavije. Tomislav Šagi-Bunić navodi riječi komunističkog sociologa koji kaže: „Rivalstvo velikih crkvenih organizacija, pravoslavne i katoličke crkve, stvaralo (je) prepreke stvaranja zajedničke države jugoslavenskih naroda.“ Šagi-Bunić odgovara da to može zvučati uvjerljivo za Srpsku pravoslavnu Crkvu, koja je nacionalna. Katolicizam je nadnacionalan, što se vidi i na našem prostoru jer na njemu žive dva katolička naro-

12 Viktor NOVAK, *Magnum crimen. Pola vijeka klerikalizma u Hrvatskoj*, Nakladni zavod Hrvatske, Zagreb, 1948. Knjiga je imala više izdanja i pretisaka. Objavljena je u Beogradu 1986., u vrijeme pripreme agresije na Hrvatsku, a tri godine kasnije objavljen je pretisak te knjige. Znakovito je da je srpska delegacija donijela tu knjigu, prevedenu na engleski jezik, papi Franji (v. IKA, 24. veljače 2016.).

da različitih nacionalnih identiteta.¹³ Hrvatska državotvorna misao, nastavlja Šagi-Bunić, imala je najjaču potporu u činjenici da je u prošlosti postojala hrvatska samostalna država i u tome što su bili sačuvani određeni državotvorni elementi i u vrijeme kada je hrvatska država bila uključena u drugu državnu zajednicu. Katolička Crkva mogla je samo sekundarno utjecati na formiranje hrvatske nacije i ideje o samostalnoj državi.¹⁴

Viktor Novak tu je ideju o krivnji Katoličke Crkve za hrvatski nacionalizam i o hrvatskoj državi kao krimenu razvio do kraja u svom pamfletu-knjizi „Magnum crimen“. Tu ideju prihvatili su i nastavili velikosrbi (četnici), kao i zagovornici jugoslavenske ideje, a prije Drugog svjetskog rata prihvatila ju je i Komunistička partija. Žalostno je da se ovom napadačkom (agresivnom) knjigom, u kojoj je cilj Crkvu i Hrvate optuživati na sve moguće i nemoguće načine, služi sve do danas Srpska pravoslavna Crkva. Otkud tolika volja za optuživanjem i osuđivanjem, a primili su Duha Branitelja!? Naučeni smo na takav odnos od raznih svjetovnih ideologija, ali od Crkve, i pravoslavne i katoličke i svake druge, očekuje se „čisto oko“ koje i u grešniku vidi dobro koje treba spasiti, kao u slučaju žene uhvaćene u grijehu (usp. Iv 8, 1-11), takvo oko koje ne traži trun u oku brata prije nego što iz svoga makne brvno (Lk 6, 40-42). Sudovi ovoga svijeta po svojim normama nisu dužni kod okrivljenoga spašavati ugroženo dobro. Kad je podignuta optužnica, imaju pravo tražiti samo ono što ide u prilog toj optužnici. Crkva i tu treba biti sol zemlje i svijetlo svijeta (Mt 5, 13-19).

Prema tom klišeju, NDH je zločinačka država, a Katolička ju je Crkva pripremala i podržavala. Tezu o zločinačkoj državi, prema tome, ne treba posebno obrazlagati; to je prihvaćeno kao sigurno i to se ne smije dovoditi u pitanje. Podržavanje te države u bilo čemu znači suradnju u zločinu.

Jasno je da s tom logikom treba prekinuti ako se vjeruje u ikakav dijalog. Treba činjenično istražiti što je bilo zlo, a što dobro kod NDH; tek se onda može govoriti je li i gdje Crkva u onome što je bilo

13 Tomislav J. ŠAGI-BUNIĆ, *Katolička Crkva i hrvatski narod*, poglavlje: O „krivnji“ Katoličke Crkve za formiranje hrvatske nacije, Zagreb, 1983., str. 27-28.

14 Nav. dj., str. 23.

zlo sudjelovala, odnosno gdje se zlu nije oduprla. Nadbiskup Stepinac suđen je najviše zbog toga što je jasno rekao da Hrvati imaju pravo na svoju državu. Nije, dakako, nikada rekao da bi ona trebala biti kao NDH. Ali i ona je bila država koju je crkveni poglavar trebao priznavati jer je postojala sve do uspostave komunističke Jugoslavije.

Mislim da je ideja o samostalnoj hrvatskoj državi cijelo stoljeće najjači uzročnik nepomirenih podjela unutar hrvatskoga društva. Za ogromnu većinu hrvatskog naroda to je bio san koji je valjalo ostvariti, a za ranije spomenute to je bio krimen koji se ne može oprostiti. Za poznatog povjesničara Rudolfa Horvata i mnoge Hrvate Hrvatska je u vrijeme prve Jugoslavije bila na mučilištu,¹⁵ a Dubravko Jelčić¹⁶ i Josip Jurčević¹⁷ to mučenje protežu i na komunističku Jugoslaviju. Mirko Valentić i Domovinski rat promatra kao nastavak agresije na Hrvatsku s istim polazištima i ciljevima.¹⁸

Različit odnos prema samostalnoj hrvatskoj državi i danas je prepoznatljiv u hrvatskom društvu. Problematiziranje svake hrvatske samostalne države ima danas svoje ročište u *Novostima* Srpske narodne stranke. Tu su dobrodošli komunisti, jugofili, orjunaši, velikosrbi, anarhisti i svi drugi kojima smeta hrvatska država i svaki hrvatski identitet. To se očitovalo jasno nakon što je *Novi list* 2. travnja 2017. u elektronskom izdanju objavio članak protiv sarajevske Deklaracije o zajedničkom jeziku južnih Slavena.¹⁹

3.2. Različiti pogledi na žrtve Drugog svjetskog rata

O žrtvama komunističke represije u Drugom svjetskom ratu i poraću nije se u javnosti smjelo govoriti. Dakako, nastankom samostalne hrvatske države prestao je taj muk. Već 1992. osnovana je saborska Komisija za ratne žrtve. U njoj su bili svjetovni i crkveni

15 Rudolf HORVAT, *Hrvatska na mučilištu*, Zagreb, 1942. (pretisak 1992.), str. 630.

16 Dubravko JELČIĆ, *100 krvavih godina. XX. stoljeće u hrvatskoj povijesti*, Zagreb, str. 356.

17 Josip JURČEVIĆ, *Stogodišnji teror jugoslavenstva i komunizma u Hrvatskoj*, Zagreb, 2015., str. 279.

18 Mirko VALENTIĆ, *Rat protiv Hrvatske 1991. – 1995. Velikosrpski projekti od ideje do realizacije*, Hrvatski institut za povijest – podružnica za povijest Slavonije, Srijema i Baranje, Slavonski Brod i Hrvatski memorijalno-dokumentacijski centar Domovinskog rata, Zagreb, 2010., str. 429.

19 Više o tome gdje je riječ o jeziku.

stručnjaci i djelatnici. I sâm sam bio članom te Komisije. Komisija je imala svoje suradnike u svim općinama. Kad je 2000. došla na vlast koalicija s SDP-om na čelu, Komisija je ubrzo dokinuta. Kao da nije ni potrebno istraživati koliko su u ratu stradali oni Hrvati koji se na kraju rata nisu našli među partizanima. Taj antihrvatski stav ističe se u odnosu prema žrtvama Bleiburga, Križnog puta i brojnih jama. Gdje su hrvatske žrtve, njih bi se rado zaobišlo, ali se nave-liko propagira odlazak u Jasenovac. I dalje nije prevladan kult prve puške, iako je pokazano koliko je ona bila zločinačka. Nastavlja se hipermnezija antifašističke naracije žrtava nacističkog totalitarizma u ime koje se umanjuje i provodi amnezija žrtava komunističkog ju-goslavenskog totalitarizma. Jasno se u tome naziru interesi da se ovo društvo što više podijeli, prema onoj: *divide et impera*.

Dugo je Andrija Hebrang vodio borbu i u svojoj stranci (HDZ), dok je bila na vlasti, da se dade u saborsku proceduru zakon o istra-živanju, obilježavanju i održavanju grobišta žrtava komunističkih zločina. Taj je zakon usvojen u Saboru 2011. Njime je uspostavljen Ured koji će voditi poslove istraživanja svih žrtava Drugog svjet-skog rata. Taj je Ured 2012. otkopao grobište u Gračanima u kojem su pronađeni kosturi mladih ljudi, mnogih ispod 20 godina, vezani žicom i s prostrjelnim ranama na glavi. Izgleda da je to jedan ra-zred kadetske zrakoplovne škole. Ubrzo nakon preuzimanja vlasti od strane nove koalicije (Kukuriku) pokreće se postupak za ukidanje Ureda. Nova je vlast 7. prosinca iste godine progurala novi zakon kojim je Ured dokinut.

Crkva je rado pružila ruku kad god je državna vlast pokazala volju da se dođe do istine o stradanju ljudi.

Godine 2011. pri HBK i BK BiH osnovana je *Komisija za hrvatski martirologij*. U njoj su povjesničari i teolozi koji trebaju istraživati tragove mučeništva na našem prostoru. Komisija je orga-nizirala dva znanstvena skupa: jedan o komunističkim zločinima u

Drugom svjetskom ratu i poraču,²⁰ a drugi o mučeničkim tragovima u hrvatskoj prošlosti.²¹

Komisija je na sebe preuzela još jednu obvezu: popisivanje žrtava i mučenika Drugog svjetskog rata i poraća. Trebalo je to nastaviti jer je država taj zadatak zanemarila. Popisat će se samo katolici, i to po župama i biskupijama. Kao ustanova Katoličke Crkve Komisija nije ni imala šire ovlasti u smislu popisivanja svih žrtava.

Komisija je dobila na raspolaganje popis žrtava koje je napravila Komisija za žrtve rata (uspostavljena 1992., a ukinuta 2002.).

U novije se vrijeme lako mogu primijetiti različiti stavovi u saborskoj raspravi o otvaranju arhiva. I dalje se jasno očituju različiti pogledi na žrtve Drugog svjetskog rata i poraća kada se komemoriraju žrtve Bleiburga i Križnog puta te one u Jasenovcu.

3.3. *Pitanje žrtava Domovinskog rata*

Za razliku od Drugog svjetskog rata, nema načelnog nijekanja dostojanstva žrtava Domovinskog rata jer je taj rat za Hrvatsku bio pobjednički. Postoji Dokumentacijski centar koji sustavno istražuje taj rat i objavljuje studije i dokumente o njemu. Ipak mnogi komunisti i predstavnici onih koji su se suprotstavili osnivanju samostalne hrvatske države rado naglašavaju i umnožavaju izgrede hrvatskih branitelja i njihovih zapovjednika, sve do predsjednika Tuđmana. Neki članovi SDP-ove koalicijske Vlade otvoreno su prigovarali Tuđmanu za agresiju na Bosnu i Hercegovinu, dostavljali neproverjene izvore Međunarodnom sudu o zločinima hrvatskih vojnih zapovjednika i branitelja. Ni HDZ-ove koalicijske vlade nisu uvijek stajale iza optuženih generala koliko je hrvatski narod očekivao; dapače, iz državnog su proračuna financirani filmovi i knjige koji u negativnom vidu prikazuju Domovinski rat. Valjda prema onoj iz Svetoga pisma kako nebeski Otac daje „da sunce njegovo izlazi nad zlima i dobrima i da kiša pada pravednicima i nepravednicima“ (Mt 5, 45). Nije Vlada pokazala zanimanje ni za radove o Haškom sudištu sa stručno-

20 *Hrvatski mučenici iz vremena komunističke vladavine*, Zbornik radova s međunarodnog znanstvenog skupa održanog u Zagrebu 24. i 25. travnja 2012., Glas Koncila, Zagreb, 2013., str. 707.

21 *Mučeništvo i mučenički tragovi kroz hrvatsku prošlost*, Zbornik radova s međunarodnog znanstvenog skupa održanog u Zagrebu 13. ožujka 2014., Glas Koncila, Zagreb, 2015., str. 364.

znanstvenih skupova koje je organiziralo Hrvatsko kulturno vijeće pod naslovom *Haški sud „Zajednički zločinački pothvat“ – Što je to?* Održano je ukupno 8 takvih stručno-znanstvenih skupova. Prvi je bio 6. lipnja 2006., a osmi 4. prosinca 2009. Objavljen je zbornik sa svakog skupa, a na kraju su u dva sveska objavljeni radovi sa svih skupova.²² Vjerojatno je ta akcija Hrvatskog kulturnog vijeća potaknula Akademiju pravnih znanosti u Zagrebu da se aktivno uključi u raspravu pa je već 2007. objavljena posebna knjiga o predmetu.²³

3.4. Pitanje jezika

Mnogi su Hrvati veoma osjetljivi na svoj jezik. Smatraju kako identitetu naroda pripada imati svoj jezik. S druge strane, činjeni su koraci da se izjednače srpski i hrvatski jezik, da to budu dvije varijante istog jezika. Hrvatske vlasti imaju dosta neodređen stav oko toga jer financiraju ne samo knjige koje zastupaju samostalni hrvatski jezik nego i one koji zastupaju mišljenje da Srbi i Hrvati govore istim jezikom. Kolika je osjetljivost među Hrvatima, vidi se i po reakcijama na Deklaraciju o zajedničkom jeziku potpisanoj od strane nekolicine hrvatskih i srpskih književnika i novinara u Sarajevu. U elektronskom izdanju *Novoga lista* od 2. travnja ove godine objavio je književnik Davor Velnić svoje mišljenje o toj deklaraciji. Žestoko su se okomili na njega i na njegove teze Viktor Ivančić i Ivica Đikić, optužujući *Novi list* za „konzervativnu revoluciju“. Znakovito je da su svoju reakciju objavili u *Novostima*, novinama Srpskog nacionalnog vijeća. Njima je odgovorio v.d. glavnog urednika *Novog lista* Robert Franko u prilogu *Novog lista (Pogled)* od 22. travnja, naslovivši svoj odgovor: *Konzervativna revolucija u Rijeci – jedno velo niš* (str. 8-9). U *Pogledu* su preneseni i tekstovi Ivančića i Đikića iz *Novosti* (6-7).

3.5. Društvo i protudruštvo

²² Zbornik izlaganja sa stručno-znanstvenih skupova u Zagrebu, od 9. lipnja 2006., 8. prosinca 2006., 8. lipnja 2007., 7. prosinca 2007., Zagreb, 2010., str. 608 i Zbornik izlaganja sa stručno-znanstvenih skupova u Zagrebu od 6. lipnja 2008., 5. prosinca 2008., 5. lipnja 2009., 4. prosinca 2009., Hrvatsko kulturno vijeće, Zagreb, 2010., str. 609-1110r.

²³ Akademija pravnih znanosti, *Teorija zajedničkog zločinačkog pothvata i međunarodno kazneno pravo – izazovi i kontroverze*, Zagreb, 2007., str. 188.

Gordan Črpić smatra da negativne podjele u društvu izaziva i tzv. protudruštvo. To su one snage koje društvu nastoje nametnuti svoje stavove, iako su u manjini, pa makar većina takve stavove ne podržava, pa čak i ne podnosi. Prema Črpiću, osnovna je podjela u društvu između apsolutno većinskoga dijela koji čine Hrvati katolici s jedne strane i protudruštva koncentriranog u institucionalnom sustavu u kojemu su svi manjina, s druge strane.²⁴ Protudruštvo je na djelu kada se većini koja ima svoj identitet nameće volja manjine (brak homoseksualaca). Većina je za čuvanje katoličkog vrijednosnog sustava.

U više se navrata jasno pokazalo, ne samo kod popisa stanovništva, da ogromna većina razmišlja i ponaša se kršćanski. Sjetimo se posjeta papa, napose onoga 1994. Možemo spomenuti razna crkvena slavlja i Referendum o braku. Jaka manjina zadojena je protucrkvениm duhom i vreba na svaki pogrešan iskorak crkvenih ljudi i društva, napada Crkvu u ime humanizma, naprednosti i sloboda čovjeka, katolički odgoj, kršćansku obitelj, dostignuta prava Crkve u društvu. Nije ovdje riječ o izdvojenim slučajevima pojedinaca iz Crkve koji uđu u društvene kontroverze nego o ustrajnom otporu izgradnje društva u skladu s voljom većine građana. Često se ispravni stavovi crkvenih ljudi i društva ironiziraju i izruguju.

Kako ističe teolog Ivica Raguž, «može se reći da je kultura u Hrvatskoj potpuno sekularizirana i nekršćanska. Za vrijeme komunizma bila je kultura potpuno odijeljena od Crkve i bez svakog crkvenog utjecaja, tako da su čitave generacije, koje danas djeluju u hrvatskoj kulturi i druge odgajaju, odrasle i odgojene u nezainteresiranosti ili čak neprijateljstvu prema Crkvi.« Pored toga, Crkva, zadovoljna što je propao komunistički sustav, „nije ni primijetila da su dotadašnji akteri koji su bili školovani i afirmirani u komunističkom okruženju odbacili teret brige oko države i nakon početnog nesnalaženja i povlačenja zapravo još više osnažili svoju prisutnost u društvu, medijima, kulturi, umjetnosti, znanosti, civilnom sektoru. Zamijenivši marksističku ideologiju raznim postmodernim filozof-

²⁴ Gordan ČRPIĆ, Kako biti Hrvat i katolik, u: *O novim stvarima u suvremenoj Hrvatskoj*, Stjepan BALOBAN – Gordan ČRPIĆ (ur.), Zagreb, 2013., str. 179.

skim usmjerenjima, potpuno su ovladali društvenom, kulturnom i znanstvenom scenom iz koje zapravo nikada nisu ni otišli, minorizirajući pri tome svoju ulogu u komunističkom razdoblju ili jednostavno pišući nove biografije prilagođene zahtjevima vremena, prikazujući se prije svega kao ljudi kozmopolitskih stajališta lišeni svake uskogrudnosti, ponajprije nacionalne. Pri tome su dovodili u pitanje sve ono što je bilo vezano uz nacionalno: kulturu, tradiciju, identitet, proglašavajući ove odrednice premodernima ili protumodernima, šovinističkim, nacionalističkim i ksenofobičnim.²⁵ Tako su se većini počele opet događati stvari koje ona nije željela, a osporavano je ono za što se zdušno zalagala. Većina je također za samostalnu hrvatsku državu i za način kako je ona stvorena. Manjina je i dalje sklona kriminalizaciji svake hrvatske samostalne države i osporava način na koji je ona uspostavljena i na koji ona djeluje. U takvom se ozračju pravo manjina uzdiže do mjere da se niječe pravo većine (većinske nacije i vjere), a tolerancija nevjernika i nekatolika uzdiže se do netolerancije i vrijeđanja vjernika i katolika. Često se to tumači umjetničkim načinom izražavanja.

Umjesto zaključka

Prema programu Skupa, u ovom radu treba s današnje točke gledišta ukazati na to koliko različiti pogledi na prošlost utječu na današnje (štetne) podjele u hrvatskom društvu, a nakon toga će drugi referent pokazati kako se prema tome valja postaviti. Ipak ću ovdje, umjesto zaključka, donijeti prijedlog Jure Krište o potrebi nove paradigme. Naime, naša je historiografija indicirana komunističkom ideologijom i jugoslavenstvom kao putem prema postignuću nacionalnog cilja. Krišto naime kaže da „u historiografijama bivših socijalističkih zemalja nije riječ samo o uobičajenom procesu izostavljanja i uključivanja nego o svjesnom nastojanju da se radikalno prekine s tradicijom i tako stvori potpuno nova, samonikla, pa stoga i nametnuta interpretacija prošlosti, interpretacija koja je sukladna s ekskluzivnim ideološkim predloškom. U tim historiografijama, što

25 Željko TANJIĆ, *Uloga i značenje Katoličke Crkve u Hrvatskoj*, www.unicath.hr/.../OST-WEST-Uloga-i-znacenje-Katolicke-Crkve-u-Hrvatskoj.pdf

je zasigurno slučaj s hrvatskom, nije riječ samo o prekidu s nadovezivanjem na društvene i nacionalne vrijednosti koje su bile prihvaćene kao samorazumljive i neupitne danosti, nego o prekidu s onim što se držalo vrijednim pamtiti, što je postalo sastavnim dijelom nacionalne memorije.“ I dalje Krišto kaže: „Nesporno je da je težnja za nacionalnom državom bila jedna od važnih komponenata društvenoga života Hrvata u XIX. stoljeću i u dijelu XX. prije utapanja Hrvatske u jugoslavenskoj državi te osobito prije nametanja komunističke diktature.“²⁶ Zato tu težnju za nacionalnom državom treba prihvatiti kao novu paradigmu hrvatske historiografije. To je tim lakše jer samostalna hrvatska država nije tek neki daleki projekt nego stvarnost. Ta je ideja živjela u svim dosadašnjim državnim sustavima kao želja sve od vremena kada je koncem 11. stoljeća samostalna hrvatska država prestala postojati, ona je pravno prenošena preko banova i Hrvatskog sabora. Ona je ostvarena u vrijeme Domovinskog rata nakon plebiscitarnog prihvaćanja od strane naroda, izvojevana velikim žrtvama i priznata od međunarodne zajednice. Možda je prenaivno očekivati da će ona i emocionalno biti prihvaćena kao najbolje rješenje od onih koji su se borili za neko drugo društveno uređenje, o toj borbi govorili svojim sinovima i unucima. No, kako danas više nema nostalgije za Austro-Ugarskom, treba se ponadati da će nestati nostalgije i za svakom Jugoslavijom, i kraljevskom i komunističkom. Takvom povijesnom razvoju svakako može pomoći i Crkva u Hrvata i hrvatska historiografija.

26 Jure KRIŠTO, Stare i nove paradigme hrvatske historiografije, u: *Društvena istraživanja*, 10 (2001.), br. 1-2, str. 165-189.

DIFFERENT RELATIONS TO ONE'S PAST AS CAUSES OF DIVISIONS WITHIN CROATIAN SOCIETY

Abstract

After the introductory section about useful and harmful divisions, the author first talks about the relation to one's own past. The past must be known, the wrongs said about it must be corrected and what has not been said must be supplemented. Christians distinguish memory from resentment. The second part lists the five State systems in which Croats have lived in the 20th century. Each one of them was beneficial to some and unfavorable to others. In the third part, some questions about which there are different opinions in Croatian society are mentioned and analyzed. These are: the question of the Croatian State; the issue of World War II and Homeland War victims; the question of Croatian language; the question of conservatives and progressives. Finally, a new paradigm for overcoming divisions in Croatian society is emphasized.

In today's Croatian society there are very different opinions about the times and events behind us. It can be said that each of the four political overturns in the 20th century left some with nostalgia about what was gone and with the fear of what was to come. For others there was delight that the earlier political system disappeared and a better one was established. In the Homeland War Croatian society was not so divided within itself as it faced strong aggression from outside. This is why the children of those who were enemies in World War II came together. The idea of reconciling the children of enemies was promoted, but without much success. Many have managed to get used to the new, but there were also those who were disappointed in their expectations. But the fact is that unlike World War II, the fighters for the Croatian State in the Homeland War found themselves among the winners after the war. Although there is no open opposition to the Croatian State, even at the highest governmental positions dissonant voices are heard about how State independence was acquired and how the State functions. A wider

consensus about important issues concerning the governance of the State is absent. The broadest and the most accepted view is that the State should not be directed towards a supranational – and even less to an ideological – conformity but towards the aspirations of an entire nation which many politicians have adequately formulated during our history: to have our own national State based on the standards of modern democratic principles. The Church in Croatia will gladly support this and Croatian historiography can also help give expression to it.

Key words: divisions, Croatian society, Croatia, Yugoslavia, Homeland War.